

В І Д Г У К

**офіційного опонента доктора юридичних наук професора
Ю. А. Пономаренка щодо дисертації М. Т. Юрків з теми
«Відповідальність за посягання на життя та здоров'я працівника
правоохоронного органу за кримінальним правом України»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 «Право»**

Ступінь актуальності обраної теми дисертації є достатньо високим з огляду, принаймні, на такі три аргументи.

По-перше, необхідність належного захисту нормами кримінального права життя та здоров'я працівників правоохоронних органів обумовлена їх особливим місцем в системі загального об'єкта кримінально-правової охорони. Адже ці соціальні цінності знаходяться на перетині двох винятково значимих об'єктів, а саме: з одного боку йдеться про життя і здоров'я людини, які визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ч. 1 ст. 3 Конституції України), а з іншого боку – це життя і здоров'я людей, професійна (службова) діяльність яких спрямована на захист прав і свобод інших людей, протидію злочинності та підтримання належного рівня правопорядку в країні. Відтак їх актуальність їх особливої охорони є несумнівною.

По-друге, не викликає також сумнівів і те, що при загальній рівності правової охорони життя і здоров'я усіх людей, норми, які передбачають відповідальність за посягання на тих осіб, які здійснюють особливі державні чи соціальні функції, можуть бути спеціальними. Тому на правотворчому рівні кримінально-правового регулювання постає складне теоретичне й актуальне практичне завдання належного виокремлення цих норм у кримінальному законодавстві України, узгодження їх як із загальними нормами, так і з іншими спеціальними нормами. На правозастосовному ж рівні кримінально-правового регулювання при застосуванні цих норм маємо справу окремим проявом загальної проблеми їх розмежування із загальними нормами, подолання конкуренцій і колізій, що також є не до кінця розв'язаними в теорії кримінального права та породжує неоднозначну судову практику.

По-третє, в умовах здійснюваного Україною євроінтеграційного курсу одним з невідкладних завдань держави є приведення національного

законодавства, у тому числі й кримінального, у відповідність до усталених в країнах ЄС вимог і правил. В цьому контексті в Україні розроблений проєкт нового КК України, для подальшого вдосконалення якого актуальними, у тому числі, є й результати наукових досліджень, що стосуються відповідальності за окремі види кримінальних правопорушень, зокрема й тих, які вивчаються у цій дисертації.

Беручи до уваги викладене, вважаю, що дисертація М. Т. Юрків виконана з актуальної теми, дослідження якої є своєчасним та необхідним як для самої науки кримінального права, так і для подальшого розвитку кримінального законодавства України і практики його застосування.

Наукова обґрунтованість представлених теоретичних результатів проведених здобувачкою досліджень. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, є достатньо належним, чого вдалося досягнути як за рахунок обраної структури та методології дослідження, так і завдяки використанню певної кількості релевантних нормативних і наукових джерел. Зокрема авторкою проаналізовані національне та окреме зарубіжне законодавство, що стосується кримінально-правової охорони життя та здоров'я працівників правоохоронних органів, 11 вироків судів щодо застосування досліджуваних норм, певна кількість ухвал апеляційних судів і постанов Верховного Суду та релевантної наукової літератури як з кримінального права, так і з деяких суміжних наук. Все це й дозволило авторці сформулювати низку достатньо достовірних наукових положень, що становлять наукову новизну її дисертації.

Новизна представлених теоретичних результатів проведених здобувачем досліджень. Загалом, авторці вдалося здійснити комплексне й всеохоплююче наукове дослідження широкого кола питань, що стосуються кримінальної відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів. Результатом цього дослідження стали отримані нею висновки, ідеї та пропозиції, які до певної міри прирошують наукові знання як щодо окремо взятих питань, які охоплюються предметом дослідження, так і щодо низки більш загальних проблем кримінально-правової науки.

Такими, що володіють ознаками наукової новизни, як видається, є такі сформульовані в дисертації ідеї, висновки та пропозиції її авторки:

1) систематизація нинішнього стану наукового дослідження відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів, виділення в ньому малодосліджених і недосліджених питань;

2) введення до наукового дискурсу результатів історичного та компаративного дослідження питань кримінальної відповідальності за посягання на життя чи здоров'я працівників правоохоронних органів;

3) пропозиція уніфікації кримінальної відповідальності за посягання на життя і здоров'я осіб, у зв'язку з їх службовою чи громадською діяльністю;

4) аргументи на користь необхідності криміналізації погрози насильством;

5) уточнення обсягу поняття «працівник правоохоронного органу» в контексті їх кримінально-правової охорони;

6) пропозиції щодо змін у санкціях окремих статей Особливої частини КК;

7) уточнення правил кваліфікації посягань на життя і здоров'я працівників правоохоронних органів тощо.

Рівень виконання поставленого наукового завдання. Дисертантка ставила перед собою мету комплексно дослідити кримінально-правову відповідальність за посягання на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів, з'ясувати сутність, меж та особливості спеціальної охорони цієї категорії осіб, а також виробити теоретичні й практичні рекомендації для вдосконалення як практики застосування, так і безпосередньо самого кримінального законодавства (стор. 16). В межах реалізації цієї мети дисертанткою були визначені 9 основних завдань (стор. 17), результати виконання яких у концентрованому виді відображені авторкою у висновках до її дисертації (стор. 176-185).

Зокрема, наукове завдання з'ясувати стан дослідження кримінально-правової відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України розв'язувалося дисертанткою у підрозділі 1.1. За результатами його розв'язання авторка з'ясувала, що стан наукової розробленості цих проблем є загалом достатнім, однак характеризується фрагментарністю та наявністю дискусійних аспектів. Нею виявлено низку невирішених і недостатньо систематизованих проблем, визначено перспективи подальших досліджень в межах предмета її дисертації.

Наукове завдання дослідити історію розвитку законодавства України щодо відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України розв'язувалося у підрозділі 1.2. і в результаті дисертантка сформулювала висновки про те, що перші зафіксовані спроби виділити окрему категорію об'єкта посягання було за часів «Руської правди», далі розвиток продовжився і в часи Литовсько-

польської доби, потім – жорсткі санкції імперського і радянського періодів, до сучасної системи спеціальних складів злочинів.

Наукове завдання проаналізувати стан регламентації кримінальної відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу за кримінальним правом іноземних держав, з якими межує Україна, і держав Балтії, вирішувалося дисертанткою у підрозділі 1.3. і в результаті вона дійшла висновку про те, що підходи до регламентації цього інституту є різними та зумовлені історичними і правовими особливостями держав. З'ясовано, що у більшості країн відсутні спеціальні «поліцейські» статті, натомість застосовується комплексна модель захисту публічних службовців через поєднання загальних норм із кваліфікуючими ознаками статусу потерпілого.

Наукове завдання дослідити об'єкт складів кримінальних правопорушень, якими передбачено відповідальність за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України реалізовувалося у підрозділі 2.1. і в результаті його вирішення дисертантка дійшла висновку про те, що основним безпосереднім об'єктом злочинів, передбачених статтями 345 і 348 КК України, є суспільні відносини, що забезпечують авторитет, законність і безперешкодне функціонування правоохоронних органів, а життя і здоров'я потерпілих виступають додатковими об'єктами посягання.

Наукове завдання розкрити зміст об'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, якими передбачено відповідальність за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України розв'язувалося у підрозділі 2.1. За результатами їхнього розв'язання дисертантка дійшла висновку, що об'єктивна сторона кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 і 348 КК України, відображає різні за інтенсивністю форми посягання на правоохоронців і характеризується спеціальною конструкцією, зумовленою підвищеним рівнем охорони цих суспільних відносин.

Наукове завдання дослідити суб'єкта складів кримінальних правопорушень, якими передбачено відповідальність за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України розв'язувалося у підрозділі 2.3. і в підсумку дисертантка дійшла висновків про те, що він є загальним, без наявності будь-яких спеціальних юридичних ознак.

Наукове завдання розкрити зміст суб'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, якими передбачено відповідальність за

посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України розв'язувалося дисертанткою у підрозділі 2.4. її роботи і за результатами його розв'язання дисертантка встановила, що суб'єктивна сторона злочинів, передбачених ст. 345 і 348 КК України характеризується виключно умисною формою вини з переважно прямим умислом. Установлено мотив і мету, які безпосередньо пов'язані з виконанням службових обов'язків правоохоронцем та визначають спрямованість посягання.

Наукове завдання опрацювати проблеми відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України вирішувалося дисертанткою у підрозділі 3.1., за результатами чого вона встановила, що чинне кримінальне законодавство України, яке регулює відповідальність за посягання на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів, характеризується наявністю як спеціальних норм (зокрема статей 345 і 348 КК України), так і загальних норм, що в сукупності утворюють складну систему правового захисту зазначеної категорії осіб. Констатовано, що наявність нормативного дублювання та конкуренції норм створює труднощі у кваліфікації кримінальних правопорушень, зумовлює різні підходи судів до визначення відповідної статті КК України та потребує чіткого дотримання правила пріоритету спеціальної норми.

Нарешті, наукове завдання визначити перспективи удосконалення кримінально-правового регулювання відповідальності за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України, по суті, вирішувалося дисертанткою у всіх підрозділах другого й третього розділів дисертації, але предметно воно розв'язувалося у підрозділі 3.2., за результатами чого запропоновано низку змін і доповнень до КК України, які в концентрованому виді викладені на стор. 181-185 дисертації.

Рівень оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності видається мені прийнятним, про що передусім свідчать вже викладені вище характеристики обраної нею теми її дослідження, зміст поставлених нею завдань та якість їх розв'язання, здобуті дисертанткою нові наукові результати та їх обґрунтування. Крім того, про рівень оволодіння М. Т. Юрків методологією наукового дослідження свідчить розлога чотирирівнева система використаних нею методів наукового дослідження, що представлена загальнофілософськими, загальнонауковими, спеціальнонауковими та конкретнонауковими методами, застосованими комплексно та системно.

Дотримання вимог академічної доброчесності. Вивчаючи дисертацію

М. Т. Юрків, я виходив з презумпції академічної доброчесності (ч. 3 ст. 17 закону «Про академічну доброчесність»). Крім того, як опонент я позбавлений можливості проведення офіційної перевірки дисертації на предмет виявлення у ній можливих текстових запозичень (збігів) з іншими роботами із використанням спеціальних антиплагіатних систем. Вважаю, що відповідно до п. 23 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022, таку перевірку має забезпечити заклад, в якому відбувається захист.

Виходячи з викладеного, за підсумками прочитання дисертації М. Т. Юрків мені не вдалося встановити у ній академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів наукових досліджень чи інших порушень академічної доброчесності. Авторка дотримується правил наукової етики, дискусії з прибічниками інших позицій ведуться коректно, власні позиції обстоюються з належною аргументованістю. Належно дотримано встановлених вимог щодо оформлення цитування робіт інших авторів.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях. За темою дисертації авторкою опубліковано 5 наукових статей в журналах, визнаних МОН України науковими фаховими виданнями з юридичних наук категорії «Б», а також тези 3 наукових доповідей, в яких було апробовано результати дослідження. В них з достатньою повнотою викладені основні наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані у дисертації. Зокрема:

1) положення висновки та рекомендації, сформульовані у 1 розділі дисертації, належним чином викладені а наукових статтях, що у списку публікацій здобувачки за темою дисертації (стор. 10-11) наведені за № 1, 3 і 5, а також в тезах наукової доповіді під № 1;

2) положення висновки та рекомендації, сформульовані у 2 розділі дисертації, належним чином викладені в наукових статтях, що у списку публікацій здобувача за темою дисертації наведені за № 1, 2 і 5, а також тезах наукових доповідей за № 2 і 3;

3) положення висновки та рекомендації, сформульовані у 3 розділі дисертації, належним чином викладені в наукових статтях, що у списку публікацій здобувача за темою дисертації наведені за № 2 і 4, а також тезах наукових доповідей № 1, 2 і 3.

Оформлення дисертації, її мова і стиль. Дисертація виконана науковим

стилем української мови, матеріал в ній викладено достатньо послідовно й доступно для сприйняття. Робота оформлена з дотриманням змістовних і формалізованих вимог, що висуваються до оформлення кваліфікаційних наукових робіт, які подаються на здобуття освітньо-ступеня доктора філософії.

Дискусійні положення дисертації. Згідно абз. 3 п. 27 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р., «Захист дисертації повинен мати характер відкритої наукової дискусії». Відтак опонент і дисертант не завжди повинні мати однакові погляди як на всі загальні питання науки, яку вони розвивають, так і на окремі висновки за предметом дисертації. Тому стосовно деяких загальних питань науки кримінального права, яких так чи інакше неможливо оминати у будь-якій дисертації, а також окремих часткових суджень авторки я побудую дискусійну частину мого відгуку.

1. Щодо обсягу використання наукової літератури та огляду висловлених у літературі суджень. Будь-яка дисертація передбачає, передусім, вихід її автора на попередньо досягнутий до нього рівень наукового дослідження певної проблематики і лише відтак – можливий подальший приріст наукового знання. Вийти ж на раніше досягнутий рівень знань можна лише вивчивши опубліковані з певного питання фундаментальні дослідження провідних фахівців. Однак далеко не у всіх розділах дисертації М. Т. Юрків відображено те, що авторці відомі такі дослідження та їхні результати. Наприклад, визначення складу кримінального правопорушення вона робить цитуючи лише В. Я. Горбачевського та С. С. Сухоноса (стор. 73-74). За всієї поваги до цих авторів, маю зазначити, що не в їхніх роботах були проведені фундаментальні дослідження цієї категорії кримінального права. Натомість роботи П. П. Андрушка, М. І. Бажанова, Л. П. Брич, О. О. Дудорова, П. С. Матишевського, В. О. Навроцького, М. І. Панова, В. В. Сташиса, М. І. Хавронюка та інших провідних фахівців щодо загального поняття складу кримінального правопорушення навіть не згадані. Далі, поняття суб'єкта кримінального правопорушення авторка визначає, цитуючи виключно О. О. Кирбат'єва, але зовсім не згадує про фундаментальні дослідження ознак цього елемента складу кримінального правопорушення, проведені В. І. Борисовим, В. М. Бурдіним, О. П. Горохом, О. В. Зайцевим, В. Я. Тацієм, В. С. Трахтеровим, В. В. Устименком та іншими українськими криміналістами. І те ж саме можна стверджувати стосовно багатьох інших

питань, що досліджуються в дисертації. Можливо, саме вкрай фрагментарний аналіз наукової літератури обумовив окремі з наступних дискусійних положень дисертації.

2. Щодо головної ідеї, закладеної в дисертації. Кожна дисертація має мати певну головну ідею, яка «червоною ниткою» проходить через увесь її зміст, і якій підпорядковуються окремі положення і висновки роботи. З мого погляду, у рецензованому дослідженні на таку роль може претендувати ідея уніфікації кримінальної відповідальності за посягання на життя і здоров'я певних категорій осіб у зв'язку з їхньою професійною, службовою чи громадською діяльністю. Адже одним з принципових положень дисертації є вирішення питання про законодавчу модель кримінально-правового захисту життя та здоров'я працівників правоохоронних органів, а саме: чи має кримінальна відповідальність за такі діяння передбачатися окремими (спеціальними) статтями КК, чи вона має охоплюватися загальними статтями з можливим передбаченням у них відповідних кваліфікуючих ознак?

Однак з цього принципового питання дисертантка так і не сформулювала своєї однозначної позиції. Так, на стор. 69 вона пише, що «потребує обговорення зміна моделі ст. 348 КК України: у вигляді залишення кваліфікуючої ознаки ст. 115 КК України, або чітке врегулювання співвідношення зі загальними нормами для усунення конкуренції». Далі, на стор. 89 пропонується внесення змін до ст. 348 КК, що дає підстави припустити, що авторка вбачає за доцільне зберегти цю статтю в КК, хоч і в змінній її редакції. Нарешті в розділі 3.2. доводиться необхідність виключення статей 345 і 348 з КК України і охоплення передбачених ними діянь загальними складами кримінальних правопорушень проти життя, здоров'я, власності особи тощо. Цю ж ідею авторка виносить і в наукову новизну, й у висновки своєї роботи. Проте далі знову з'являються пропозиції щодо змін санкцій в окремих частинах ст. 345 КК, яку авторка ще нещодавно пропонувала виключити (стор. 165).

Така непослідовність у настільки принциповому питанні, яке претендує на роль головної ідеї дисертації, має бути, як мінімум, додатково аргументована.

3. Щодо конституційності диференціації кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти життя, здоров'я та власності різних потерпілих. Можливо, попереднє дискусійне судження обумовлене тим, що дисертантка не визначилася в своїй роботі з проблемою конституційності спеціальних складів кримінальних правопорушень, що

передбачають відповідальність за посягання на окремі категорії осіб. Так, спершу на стор. 26-27 читаємо: «у статті 17 Конституції України зазначено, що на правоохоронні органи України покладається обов'язок захисту державної безпеки. Норма покликана для гарантування демократичних цінностей та захисту інших прав будь-якої особи. Водночас при виконанні таких завдань на уповноважені особи поширюється дія статті 27 Конституції України, де вказано, що ніхто протиправно не може бути позбавлений життя, а також має право захищати себе та своє здоров'я. Норма корелюється зі статтею 3 Основного Закону, де констатується: людина, її життя та здоров'я є найвищою соціальною цінністю». Це дає підстави припустити, що авторка вважає встановлення спеціальних норм про відповідальність за посягання на працівників правоохоронних органів таким, що засноване на приписах Конституції.

Однак далі, на стор. 156 вже йдеться про те, що «Окрема та надзвичайно значуща проблема – співвідношення положень Конституції України щодо принципу рівноправності та норм КК України, зокрема статей 345 і 348. Проблематика полягає у фактичному встановленні різного рівня кримінально-правового захисту залежно від статусу потерпілої особи. Відповідно до статті 24 Конституції України, всі громадяни є рівними у своїх правах і свободах та не можуть зазнавати привілеїв чи обмежень за будь-якими ознаками, однак у кримінальному законодавстві спостерігається відступ від цього принципу через надання підвищеного захисту працівникам правоохоронних органів». Це твердження дає підстави припустити, що дисертантка не вважає спеціальні норми про захист працівників правоохоронних органів узгодженими з приписами Конституції України.

Думається, що визначення в такому питанні є безумовно необхідним.

4. Щодо елементів і ознак складу кримінального правопорушення.

Дисертантка, вочевидь, не поділяє усталене в українській кримінально-правовій науці розуміння структури складу кримінального правопорушення, що включає в себе чотири елементи: об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкта і суб'єктивну сторону. Адже на стор. 84 вона називає *обов'язковим елементом складу кримінального правопорушення* також і потерпілого. Далі дисертантка іменує *елементами об'єктивної сторони кримінального правопорушення* діяння, наслідки, причинний зв'язок та «обставини» (стор. 98). В понятійному апараті науки кримінального права діяння, наслідки і причинний зв'язок іменуються *ознаками об'єктивної сторони*, а «обставини» взагалі не відомі ученню про склад кримінального правопорушення, проте відома така ознака

об'єктивної сторони як *обстановка*. На стор. 122 *елементом суб'єктивної сторони* називається вина, а на стор. 132 її *елементами* називаються також мотив і мета.

Натомість, на стор. 106 суб'єкт названий не елементом, а «ключовою ознакою» складу кримінального правопорушення. Думається, що при провадженні дослідження на здобуття ступеня доктора філософії має або використовуватися усталене співвідношення між елементами й ознаками складу кримінального правопорушення, або ж аргументовано пропонуватися нове. Проте вільне жонглювання такими поняттями є категорично неприпустимим.

5. Щодо кваліфікації посягання на життя колишнього працівника правоохоронного органу у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків. Наукова позиція дисертантки з цього питання залишилася для мене не з'ясованою, а її судження, сформульовані на різних сторінках дисертації, видаються мені суперечливим. Так, на стор. 87 вона пише: «На наш погляд, у подібних випадках дії винної особи мали би підпадати під кваліфікацію за статтею 345 КК України навіть за відсутності чинного службового статусу потерпілого, адже знову ж таки напад продовжує посягати на авторитет і безперервність належного функціонування правоохоронної системи» і далі наводить аргументи на користь такого свого твердження. Однак уже на наступній стор. 88 дисертантка вважає, що «безумовно, варто погодитися» з думкою О. О. Дудорова, яка є діаметрально протилежною до вище викладеної, і полягає в тому, що «посягання на життя осіб, які раніше проходили службу в правоохоронних органах, були членами громадських формувань з охорони громадського порядку чи державного кордону або військовослужбовцями, якщо таке посягання зумовлено їхньою колишньою службовою чи правоохоронною діяльністю, не утворює складу злочину, передбаченого статтею 348 КК України, оскільки відсутній спеціальний потерпілий. У подібних ситуаціях поведінка винної особи підлягає правовій оцінці за п. 8 ч. 2 статті 115 Кримінального кодексу України як умисне позбавлення життя, здійснене у причинному зв'язку з виконанням потерпілим службових чи громадських функцій».

До цього питання авторка повертається й на стор. 164, де посеред аналізу санкцій за досліджувані нею кримінальні правопорушення раптом з'являється змістовно контраверсійне твердження: «Також доволі вагомим помилкою є те, що стаття 347 КК України передбачає відповідальність за вчинення кримінального правопорушення не тільки щодо працівників правоохоронних

органів, які досі виконують свої обов'язки, але й до колишніх працівників правоохоронних органів. Вважаємо за необхідне передбачити відповідальність за вчинення кримінальних правопорушень проти колишніх працівників правоохоронних органів, якщо такі дії відбувалися у зв'язку з виконанням цими особами свого службового обов'язку у всіх випадках, в тому числі й за вчинення вбивства, замаху на вбивство, погрози знищення майна, будь-якої шкоди здоров'ю». Я так і не зрозумів: встановлення у ст. 347 та суміжних з нею статтях КК України відповідальності за посягання на колишніх працівників правоохоронних органів у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків є «доволі вагомою помилкою» чи його «необхідно передбачити»?

6. Щодо мотиву, з яким вчиняються кримінальні правопорушення, передбачені ст. 345 і 348 КК України. Одним з найбільш актуальних питань відповідальності за досліджувані злочини є питання їхнього мотиву, адже саме мотив вважається однією з відмежувальних ознак спеціальних складів, передбачених ст. 345 і 348 КК, від загальних складів кримінальних правопорушень проти життя, здоров'я, власності особи. Однак це принципове питання залишилося практично поза увагою дисертантки, яка присвятила йому лише півтори сторінки тексту (стор. 132-133), а по суті так і не розв'язала його. Зокрема, на стор. 133 авторка пише таке: «Погоджуємося з думкою О. О. Кирбат'єва що мотив і мета кримінальних правопорушень, передбачених статтями 345, 348 КК України, є факультативними ознаками». Однак вже на стор. 134 робиться висновок, що «У всіх випадках дії мотивовані ставленням винного до службової діяльності потерпілого або прагненням перешкодити їй, або помстою за неї. Особливо це стосується посягання на життя – тут мотив перешкодити або помститися є визначальним і відрізняє це кримінальне правопорушення від звичайного вбивства». Явна суперечність між цими двома тезами щодо одного з принципових положень дисертації зовсім не пояснена й необґрунтована.

7. Щодо аналізу санкцій статей 345 і 348 КК. Аналіз санкцій цих статей є достатньо фрагментарним, а саме – ним охоплені не всі санкції ст. 345 і 348 КК. Але й при такому фрагментарному аналізі дисертантка допустила деякі незрозумілі мені судження. Так, на стор. 154-155 вона пише, що санкція ч. 1 ст. 345 «є відносно суворою: вона передбачає покарання у виді виправних робіт, пробаційного нагляду, обмеження волі або позбавлення волі (залежно від редакції – до трьох років)». Що означають ці слова «залежно від редакції»? В цій санкції виправні роботи передбачені на строк до двох років (і це є максимум для цього виду покарання), решта альтернативних видів покарань –

на строк до трьох років. Крім того, за межами дослідження лишилися питання особливостей караності цих правопорушень, вчинених окремими категоріями суб'єктів, наприклад – неповнолітніми.

8. Щодо окремих законодавчих пропозицій. Тільки у висновках до роботи з'являється не формульована й не аргументована раніше така нова редакція п. 8 ч. 2 ст. 115 КК, запропонована дисертанткою: «Вчинене щодо особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового, громадського обов'язку або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації або з мотивів помсти за колишню таку діяльність». Вона викликає у мене, як мінімум, два запитання: (1) чому нею не охоплюється виконання особою професійного обов'язку, що нині передбачається багатьма спеціальними статтями, які авторка пропонує виключити з Особливої частини КК? (2) для чого там згадка про збройну агресію саме РФ? Що будемо робити, якщо збройну агресію проти України вчинить інша держава? Ці ж питання далі постають і при аналізі новел, запропонованих до ст. 121, 122, 125, 126, 129, 194, 195.

Далі, пропонується доповнити ст. 115 КК приміткою з визначенням поняття «службової особи», але ж, по-перше, це поняття вже визначене в КК, а, по-друге, воно не вживається у запропонованій дисертанткою редакції п. 8 ч. 2 ст. 115 КК. Пропонується також визначити в примітці до ст. 115 КК і поняття «працівник правоохоронного органу», але й воно не вживається в новій редакції п. 8 ч. 2 ст. 115 КК. Для чого ж тоді потрібна така примітка до цієї статті?

Крім того, в запропонованій дисертанткою редакції ч. 4 ст. 68 КК йдеться про те, що «Довічне позбавлення волі за вчинення готування до злочину та вчинення замаху на злочин не застосовується, крім випадків вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, передбачених статтями 110, 111, 111¹, 112, 113, злочинів, пов'язаних із умисним протиправним заподіянням смерті іншій особі, кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, передбачених статтями 437–439, частиною першою статті 442 та статтями 442¹ і 443 цього Кодексу». Буквальне її тлумачення приводить до висновку, що довічне позбавлення волі може бути призначене за готування до або замах на злочини, тільки *пов'язані з умисним протиправним заподіянням смерті іншій особі*, тобто коли смерть реально настала. При деяких випадках замаху це можливо, але це зовсім неможливо при готуванні. Однак чи цього прагнула досягнути дисертантка і чи потрібна

така новела нашому законодавству? Які є нездоланні перешкоди для того, щоб у ч. 4 ст. 68 КК прямо вказати на п. 8 ч. 2 ст. 115 КК?

9. Щодо деяких відверто неправильних тверджень у дисертації. У дисертації я з подивом виявив низку тверджень авторки, які відверто маю назвати не дискусійними, а неправильними. Так, на стор. 47 написано, що категорія кримінальних проступків була запроваджена у 2018 році, тоді як відповідний закон набув чинності лише 01.07.2020. Далі на стор. 48 стверджується, що нинішній КК почав діяти 5 квітня 2001 року, але загальновідомо, що у вказану дату він був тільки прийнятий, а набув чинності з 1 вересня 2001 року. На стор. 116 стверджується, що «ч. 2 ст. 22 КК України містить перелік особливо тяжких злочинів, відповідальність за які настає з 14 років». Насправді ж, у ній передбачені не лише особливо тяжкі, але також і тяжкі та нетяжкі злочини і навіть деякі кримінальні проступки. На стор. 125 йдеться про якесь «випадкове спричинення тілесного ушкодження поліцейському з необережності», однак випадок (казус) виключає будь-яку, у тому числі й необережну форму вини. На стор. 154 написано, що «санкції за заподіяння тілесного ушкодження середньої тяжкості працівнику правоохоронного органу (ч. 2 статті 345) передбачають санкцію у вигляді позбавлення чи обмеження волі строком на 5 років». Насправді ж санкція згаданої частини передбачає покарання у виді обмеження волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк. На жаль, цей перелік відверто неправильних суджень я не можу назвати вичерпним.

10. Щодо термінологічних вад дисертації. В роботі непоодинокі вживаються терміни, що не відомі ні чинному законодавству, ні українській кримінально-правовій науці. Наприклад, на стор. 78 йдеться про якісь «ключовий» і «головний» об'єкти кримінального правопорушення, тоді як усталено він називається «основним об'єктом». На стор. 80 громадська безпека названа «громадянською безпекою»; на стор. 95 і 145 умисна форма вини названа «навмисною»; на стор. 154, 165, 181 та ін. види покарань називаються «виглядами покарань»; на стор. 118 кваліфіковані склади кримінальних правопорушень названі «кваліфікуючими складами», а примусові заходи виховного характеру «виховними заходами»; на стор. 130 види умислу називаються «формами умислу» тощо.

Інколи в мене складалося враження, що дисертантка для чогось заміняла вживану в законі чи доктрині термінологію недоречними синонімами, що не належать до понятійного апарату ні законодавства, ні науки. Так, на стор. 110 замість терміну «неосудний» вживається «божевільний»; на стор. 154

працівник правоохоронного органу називається «представником правоохоронних органів»; на стор. 162 довічне позбавлення волі назване «довічним покаранням»; на стор. 170 найбільш тяжке покарання називається «найбільш важким» тощо.

З мого погляду, таке вільне поводження із законодавчою та науковою термінологією в роботі, за яку авторка претендує на присудження освітньо-наукового ступеня доктора філософії, є категорично неприпустимим.

Висновок. На підставі викладеного приходжу до висновку, що дисертація М. Т. Юрків з теми «Відповідальність за посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу за кримінальним правом України» загалом відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023 та № 507 від 03.05.2024) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 (зі змінами, внесеними наказом МОН України № 759 від 31.05.2019). Вона містить нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачкою досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання з підвищення ефективності кримінально-правового захисту працівників правоохоронних органів. Переконалий, що в дискусії з дисертанткою нам вдасться знайти порозуміння щодо сформульованих у моєму відгуку дискусійних суджень і вчена рада матиме підстави за результатами публічного захисту присудити Марті Тарасівні Юрків освітньо-науковий ступінь доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи
та міжнародної діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Ю. А. Пономаренко

02.07.2026

